

ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิ

สมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา

ผืนแผ่นดินไทยในอดีตเต็มไปด้วยอารยธรรมอันสูงส่งในนามของอาณาจักรต่าง ๆ ที่วิวัฒนาการสืบต่อกันมาโดยมิขาดสาย เมืองไทย แผ่นดินไทย จึงเป็นชุมทรัพย์อันมหาศาลของวงการค้า นักปราชญ์ทางโบราณคดีทั่วโลก ดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันจึงกลายเป็นแผ่นดินแห่งประวัติศาสตร์ และอารยธรรมที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชีย

ซึ่งดินแดนแห่งนี้ เมื่อครั้งโน้นเรียกว่า “ดินแดนสุวรรณภูมิ” หรือแหลมอินโดจีนก่อนที่ชาติไทยจะได้เข้ามาตั้งภูมิลำเนาขึ้น เดิมเป็นที่อยู่ของชน ๓ ชาติ คือ ขอม, มอญ และละว้า

- ก. ขอม อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงของลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ อันเป็นที่ตั้งของประเทศกัมพูชาปัจจุบันนี้
- ข. มอญหรือรามัญ อยู่ทางตะวันออกเฉียงของลุ่มแม่น้ำสาละวิน ตลอดจนถึงลุ่มแม่น้ำอิรวดี ซึ่งเป็นอาณาเขตของสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าในปัจจุบัน
- ค. ละว้า อยู่ทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นอาณาเขตของประเทศไทยปัจจุบัน อาณาเขตละว้า แบ่งเป็น ๓ อาณาจักร คือ

- ๑. อาณาจักรทวารวดี หรือละว้าใต้ มีอาณาเขตทางภาคกลางบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาแผ่ออกไปจากชายทะเลตะวันตกและตะวันออกเฉียงของอ่าวไทยซึ่งมีนครปฐมเป็นราชธานี
- ๒. อาณาจักรยางหรือโยนกหรือละว้าเหนือ มีอาณาเขตที่เป็นภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบันมีราชธานีอยู่ที่เมืองเงินยาง
- ๓. อาณาจักรโคตรบูรณหรือพนม มีอาณาเขตที่เป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในปัจจุบันตลอดไปจนถึงฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มีเมืองนครพนมเป็นราชธานี

แต่ก่อนที่จะมีคนไทยอพยพเข้ามานั้น ดินแดนแห่งนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงในรูปของผู้เข้าครอบครอง

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ขอมได้เริ่มแผ่อำนาจเข้าไปในอาณาเขตของละว้า และสามารถครอบครองอาณาเขตละว้าทั้ง ๓ ใต้ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ โดยเฉพาะอาณาจักรโคตรบูรณ ขอมได้รวมเข้าเป็นอาณาจักรของขอมโดยตรง

- อาณาจักรทวารวดี ส่งคนมาเป็นอุปราชปกครอง
- อาณาจักรยางหรือโยนก ให้ชาวพื้นเมืองปกครองตนเองแต่ต้องส่งส่วยให้แก่ขอม

ในระยะเวลาประมาณ ๒๐๐ ปี ขอมได้แผ่ขยายศิลปวิทยาการอันเป็นความรู้ทางศาสนา ปรัชญา สถาปัตยกรรมและอารยธรรมอีกมากมาย ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากอินเดีย และต่อมาพุทธศตวรรษที่ ๑๖ อำนาจของขอมต้องเสื่อมลงดินแดนส่วนใหญ่ได้เสียแก่พม่าไป ซึ่งในเวลานั้นพม่ามีอาณาเขตอยู่ทางลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนเหนือ ได้รุกรานอาณาดินแดนของพวกมอญโดยลำดับมา และได้สถาปนาเป็น

อาณาจักรชั้น มีกษัตริย์ทรงพระนามว่า อโนระธามังช่อ หรือพระเจ้าอนุรุทมหาราชปราบได้ดินแดนมอญลาวได้ทั้งหมด แต่ภายหลังเมื่อพระเจ้าอนุรุทสิ้นพระชนม์แล้วพม่าก็หมดอำนาจ ขอมก็ได้อำนาจอีกครั้งหนึ่ง แต่ครั้งหลังนี้ก็มีความรุ่งเรืองตอนปลาย จึงอยู่ได้ไม่นานนัก เปิดโอกาสให้ไทยซึ่งได้เข้ามาตั้งทัพอยู่เขตละว้าเหนือ โดยขยายอำนาจเข้ามาแล้วขับไล่ขอมเจ้าของเดิมออกไป

จากประวัติศาสตร์ดังกล่าว อาณาจักรทวารวดีเป็นอาณาจักรหนึ่งของละว้าซึ่งมีอาณาเขตอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ตั้งขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ สืบต่อมาจนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เมื่อพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ แห่งขอมได้แยกขยายอำนาจออกมาตั้งลุ่มน้ำเจ้าพระยา

อาณาจักรโคตรบูรณหรือพนม มีอาณาเขตอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยขอมตอนปลาย

ถ้าอาศัยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ประกอบกับภูมิศาสตร์ก็น่าจะเชื่อว่าดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรโคตรบูรณ หรือพนมก็คงครอบคลุมมาถึงดินแดนที่เป็นที่ตั้งของเมืองชัยภูมิในปัจจุบัน

โดยศึกษาจากหลักฐานศิลปะวัตโบราณในจังหวัดชัยภูมิ อันได้แก่ใบเสมาหินทรายแดงที่พบที่บ้านกุดโง้ง ตำบลหนองนาแซง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งแกะสลักเป็นรูปเสมาธรรมจักร บรรจุตัวอักษรอินเดียโบราณ (ซึ่งศิลปอินเดียเองก็เป็นต้นฉบับของขอม) ศิลปะวัตถุชิ้นนี้จัดอยู่ใน "ศิลปทวารวดี" นอกจากนี้ยังจะเห็นได้ชัดจากพระธาตุบ้านแก้ง หรือพระธาตุหนองสามหมื่น เป็นพระธาตุสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างประมาณ ๑๐ เมตร สูงประมาณ ๒๕ เมตร ก่อด้วยอิฐถือปูนจากฐานของพระธาตุขึ้นไปประมาณ ๑๐ เมตร ทำเป็นซุ้มประตูทั้งสี่ทิศ แต่ละทิศจำหลักเทวรูป ลักษณะเป็นศิลปทวารวดี

ปราสาทกู่ เป็นโบราณสถานที่ตั้งห่างจากจังหวัดประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นปราสาทเก่าแก่ก่อสร้างด้วยศิลาแลง ภายในปราสาทมีพระพุทธรูปเป็นศิลปทวารวดีประดิษฐานอยู่ ดูจากศิลปะและการก่อสร้าง ตลอดทั้งวัตถุก่อสร้างใช้ศิลาแลง สันนิษฐานว่าคงจะสร้างในสมัยเดียวกับประสาทรินพิมาย

ภูพระ เป็นภูเขาเตี้ยอยู่ที่ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ ระยะห่างจากตัวจังหวัด ๑๒ กิโลเมตร ตามผนังภูพระจำหลักเป็นพระพุทธรูปใหญ่องค์หนึ่ง นั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาวางอยู่ที่พระเพลพระหัตถ์ซ้ายวางพาดอยู่ที่พระขงฆ์ หน้าตักกว้าง ๕ ฟุต เรียกว่า "พระเจ้าต้อ" และรอบพระพุทธรูปมีรอยแกะทับเป็นรูปพระสาวกอีกองค์หนึ่งสันนิษฐานว่า คงจะสร้างในสมัยขอมรุ่นเดียวกับที่สร้างปราสาทกู่ก็เป็นได้ พระพุทธรูปเหล่านี้มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปแบบอุทอง มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙

พระธาตุกุดจอก สร้างเป็นแบบปราสาทประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยทวารวดี อยู่ในตัวปราสาทสร้างในสมัยขอมเช่นกัน อาศัยจากหลักฐานต่าง ๆ ประวัติศาสตร์ประกอบกับทางด้านภูมิศาสตร์ก็น่าจะเชื่อว่า เมืองชัยภูมิในปัจจุบันเป็นเมืองที่ขอมสร้างขึ้นร่วมสมัยเดียวกับลพบุรี, พิมาย แต่ขอมจะสร้างชื่อเมื่อใดหรือศักราชใดนั้นหาหลักฐานที่ปรากฏแน่ชัดไม่ได้ นอกจากจะสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยขอมมีอำนาจเข้าครอบครองในเขตลาว โดยอาศัยหลักโบราณคดีวินิจฉัย เปรียบเทียบตลอดจน

ศิลปการก่อสร้างเทวรูป ศิลปกรรมเป็นต้น ว่าการแกะสลักตามฝาผนัง ตามปราสาทก็มีส่วนคล้ายคลึงกับ
ประสาทรหินพิมายมากและอยู่ในบริเวณที่ราบสูงโคราชด้วยกัน ระยะทางระหว่างประสาทรหินพิมายกับ
ปราสาทกู่ ชัยภูมิห่างกันประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตรเศษ ๆ เท่านั้น

เมื่ออนุมาณดูแล้ว เมืองชัยภูมิปัจจุบันเป็นเมืองที่อยู่ในอิทธิพลของขอมมาก่อนและสร้างใน
สมัยเดียวกับหรือรุ่นเดียวกับเมืองพิมายหรือประสาทรหินพิมายดังหลักฐานปรากฏข้างต้น

สมัยอยุธยา

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑ ซึ่งในสมัยนี้เองเป็น
ครั้งแรกที่เมืองเวียงจันทน์ได้มาขอเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา หลังจากทางกรุงศรีอยุธยาได้รับเมือง
เวียงจันทน์เข้าเป็นเมืองขึ้นแล้ว ชาวเมืองเวียงจันทน์ก็ได้อพยพเข้ามาประกอบอาชีพติดต่อกับกรุงศรี
อยุธยามากขึ้นเรื่อย ๆ การเดินทางจากเวียงจันทน์เข้ามายังอยุธยาเส้นทางก็ผ่านพื้นที่ของเมืองชัยภูมิ
ปัจจุบัน ข้ามลำชี ข้ามช่องเขาสามหมอด(สามหมอ) ชาวเวียงจันทน์ที่อพยพเดินทางผ่านไปผ่านมา เห็น
ทำเลแห่งนี้เป็นทำเลดีเหมาะในการเพาะปลูกทำไร่ ทำนา จึงได้พากันเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน
เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ตลอดทั้งผู้เข้ามาอยู่อาศัยในแถบนี้มีแต่ความสันติสุขสงบเรียบร้อย
ดินแดนแห่งนี้จึงถูกขนานนามว่า "ชัยภูมิ" เริ่มสร้างบ้านเรือนอยู่กันเป็นหลักแหล่ง ผู้อพยพส่วนใหญ่
อาศัยอยู่หนาแน่นตามลุ่มลำชี ตามบึง ตามหนองน้ำต่าง ๆ เมื่อมีคนเพิ่มจำนวนมากขึ้นก็ตั้งเป็นหมู่บ้าน
โดยใช้ชื่อหมู่บ้านตามลักษณะที่ตั้ง เช่นบ้านอยู่ริมฝั่งชีกก็ตั้งชื่อว่าบ้านลุ่มลำชี ถ้าใกล้หนองน้ำก็ตั้งชื่อ
บ้านตามหนองน้ำนั้น เช่น บ้านหนองนาแซง บ้านหนองหลอด ฯลฯ

ชาวพื้นเมืองชัยภูมิได้รับสืบทอดอารยธรรมต่าง ๆ จากบรรพบุรุษเหล่านี้ เช่น ทางด้าน
ภาษาพูด ภาษาเขียน (ตัวหนังสือที่เขียนใส่ใบลานหรือหนังสือผูก) วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี
และวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวชัยภูมิ

เมื่อมีคนอยู่ในแดนนี้มากขึ้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงได้โปรดให้เมืองชัยภูมิขึ้น
ตรงต่อเมืองนครราชสีมา เพราะอยู่ใกล้กว่าและสะดวกในการปกครองดูแล ตั้งแต่นั้นมาเป็นอันว่าเมือง
ชัยภูมิ อยู่ในความปกครองของเมืองนครราชสีมา ตลอดมา

สมัยกรุงธนบุรี

หลังจากกรุงศรีอยุธยา เสียเอกราชแก่พม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าทำลายล้างผลาญโดยที่
ต้องการจะมีให้ไทยตั้งตัวขึ้นอีก ได้บริพัตรภัยจับเชลย เผาผลาญทำลายปราสาทราชมณเฑียร วัดวา
อารามตลอดจนบ้านเมืองของราษฎรครั้งนั้นพม่าได้กวาดต้อนผู้คนไปเป็นเชลยประมาณ ๓๑,๐๐๐ คน
กรุงศรีอยุธยาเกือบจะไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย นอกจากซากสลักหักพังสภาพเหมือนเมืองร้าง อยุธยาเมือง
หลวงของไทย ซึ่งเคยรุ่งเรืองมาหลายร้อยปีมีกษัตริย์ปกครองติดต่อกันมาถึง ๓๔ พระองค์ ต้องมาเสีย
แก่พม่าก็เพราะการที่คนไทยแตกความสามัคคีกันเองแต่กรุงศรีอยุธยาก็ยังไม่สิ้นคนดี คือสมเด็จพระเจ้า
ตากสินมหาราช ได้พาสมักรพรรคพวกยกออกจากกรุงศรีอยุธยา ไปรวมกำลังอยู่ที่เมืองจันทบุรีมีอาณา
เขตตลอดบริเวณหัวเมืองชายทะเลด้านตะวันออกต่อแดนกัมพูชา จนถึงเมืองชลบุรี ซึ่งขณะนั้นหัวเมือง

ต่าง ๆ ที่มีได้ถูกกองทัพพม่าย่ำยี มีกำลังคน กำลังอาวุธ ก็ถือโอกาสตั้งตัวเป็นอิสระ เป็นชุมชนต่าง ๆ ขึ้น และหวังที่จะเป็นใหญ่ในเมืองไทยต่อไป

ชุมนุมที่สำคัญมี ๕ ชุมนุม คือ

๑. ชุมนุมเจ้าพระยาพิชัยโลก (เรื่อง) อาณาเขตตั้งแต่เมืองพิชัยลงมาจนถึงเมืองนครสวรรค์

๒. ชุมนุมเจ้าพระฝาง (เรื่อง) อาณาเขตตั้งแต่เมืองเหนือพิชัยถึงเมืองแพร่ เมืองน่านและเมืองหลวงพระบาง

๓. ชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช มีอาณาเขตตอนใต้ต่อแดนมลายูขึ้นมาถึงเมืองชุมพร

๔. ชุมนุมเจ้าพิมายหรือกรมหมื่นเทพพิพิธ โอรสสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พระพิมายเจ้าเมืองถือราชตระกูลและมีความจงรักภักดีต่อราชวงศ์จึงยกกรมหมื่นเทพพิพิธขึ้นเป็นใหญ่ ณ เมืองพิมาย ชุมนุมนี้มีอาณาเขตบริเวณหัวเมืองด้านตะวันออกเฉียงเหนือจดแดนลานช้าง กัมพูชา ตลอดลงมาจนถึงสระบุรี

ดูจากอาณาเขตของชุมนุมพิมายในสมัยนี้แล้ว ครอบคลุมเมืองนครราชสีมาและเมืองชัยภูมิด้วย เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้เมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในอาณาบริเวณนี้ก็ตกอยู่ในอำนาจของกรมหมื่นเทพพิพิธแห่งชุมนุมพิมาย

๕. ชุมนุมพระยาตาก ตั้งตัวเป็นใหญ่อยู่ที่เมืองจันทบุรี มีอาณาเขตตั้งแต่แดนกรุงกัมพูชาลงมาจนถึงชลบุรี

พ.ศ. ๒๓๑๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ยกทัพมาปราบชุมนุมพิมายได้สำเร็จและให้ขึ้นต่อเมืองนครราชสีมาตามเดิมและในช่วง ๑๕ ปี ของสมัยธนบุรี ประวัติเมืองชัยภูมิไม่ได้กล่าวไว้เลย แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเขตเมืองพิมายและเมืองนครราชสีมาที่รวมอยู่เขตเมืองชัยภูมิและการปกครองก็มีรูปแบบเหมือนสมัยอยุธยาตอนปลาย เพราะฉะนั้นเมืองชัยภูมิก็นับขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา เช่นเดิมตลอดรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

เดิมท้องที่ชัยภูมิ มีผู้คนอาศัยมากพอควร กระจัดกระจายอาศัยอยู่ตามแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ อยู่ในความปกครองของเมืองนครราชสีมา ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าในสมัยนี้ใครเป็นผู้นำหรือเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิ อาจจะเป็นเพราะในเขตนี้ผู้คนยังน้อย ยังไม่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนจึงยังไม่สมควรที่จะแต่งตั้งใครมาปกครองเป็นทางการได้

ประมาณ พ.ศ. ๒๓๖๐ ได้มีขุนนางชาวเวียงจันทน์คนหนึ่งมีนามว่า อ้ายแล (แล) ตามประวัติเดิมมีตำแหน่งเป็นพี่เลี้ยงราชบุตรเจ้าอนุเวียงจันทน์ ได้ลาออกจากหน้าที่แล้วอพยพครอบครัวและไพร่พลชาวเมืองเวียงจันทน์ข้ามแม่น้ำโขง เลือกลงมาหาที่ที่เหมาะสมเพื่อตั้งหลักแหล่งทำมาหากินขึ้นแรกตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้าน "น้ำขุ่นหนองอีจาน" (ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา)

ต่อมาได้อพยพมาอยู่ที่ "โนนน้ำอ้อม" (ทุกวันนี้ชาวบ้านเรียกบ้านซีลอง) โดยมีน้ำล้อมรอบจริง ๆ โนนน้ำอ้อมอยู่ระหว่างบ้านซีเหล็กใหญ่กับบ้านหนองนาแซงกับบ้านโนนกกห่างจากศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ ประมาณ ๖ กิโลเมตร และได้ตั้งหลักฐานมั่นคง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ คงใช้ชื่อเมืองตามเดิม คือ เรียกว่าเมืองชัยภูมิ (เวลานั้นเขียนเป็นไชยภูมิ) นายแลได้นำพวกพ้องทูลบำรุงบ้านเมืองนั้นจนเจริญเป็นปึกแผ่น เป็นชัยภูมิทำเลที่เหมาะสมแก่การทำมาหากิน ผู้คนในถิ่นต่าง ๆ จึงพากันอพยพมาอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก ถึง ๑๓ หมู่บ้าน คือ

๑. บ้านสามพัน	๒. บ้านบุงคล้า
๓. บ้านกุดตุ้ม	๔. บ้านบ่อหลุบ (ข้าง ๆ บ้านโพหนอง)
๕. บ้านบ่อแก	๖. บ้านนาเสียว (บ้านเสียว)
๗. บ้านโนนโพธิ์	๘. บ้านโพธิ์น้ำล่อม
๙. บ้านโพธิ์หญ้า	๑๐. บ้านหนองใหญ่
๑๑. บ้านหลุบโพธิ์	๑๒. บ้านกุดไผ่ (บ้านตลาดแรง)
๑๓. บ้านโนนโพธิ์หญ้า (บ้านร้างข้าง ๆ บ้านเมืองน้อย)	

นายแลได้เก็บส่วยผ้าขาวจากชายฉกรรจ์ ประมาณ ๖๐ คน ในหมู่บ้านเหล่านั้นไปบรรณาการแก่เจ้าอนุเวียงจันทน์ เจ้าอนุเวียงจันทน์จึงได้ปูนบำเหน็จความชอบตั้งให้นายแลเป็นที่ "ขุนภักดีชุมพล" ซึ่งเป็นตำแหน่งระดับหัวหน้าคุมหมู่บ้านขึ้นกับเวียงจันทน์

ในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ ขุนภักดีชุมพล(แล) เห็นว่าบ้านโนนน้ำอ้อม (ซีลอง) ไม่เหมาะเพราะบริเวณคับแคบและอดน้ำ (น้ำสกปรก) จึงย้ายเมืองชัยภูมิมาตั้งที่แห่งหนึ่งระหว่างหนองปลาเฒ่ากับหนองหลอดต่อกัน (ห่างจากศาลากลางจังหวัดเวลานี้ประมาณ ๒ กิโลเมตร) และให้ชื่อบ้านใหม่นี้ว่า "บ้านหลวง"

พ.ศ. ๒๓๖๖ ที่บ้านหลวงนี้ได้มีคนอพยพมาตั้งถิ่นฐานหนาแน่นขึ้นอีก มีชายฉกรรจ์ ๖๖๐ คนเศษ ขุนภักดีชุมพล (แล) ไปพบบ่อทองคำที่บริเวณเชิงเขาภูชี้เต้า ที่ลำห้วยชาติเรียกว่า "บ่อโซโล" ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของภูเขาพญาฝ่อ (พระยาพ่อ) อยู่ในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จึงได้เกณฑ์ชายฉกรรจ์ทั้งปวงไปช่วยเก็บหาทอง มีครั้งหนึ่งที่บุตรธิดาทองอยู่ฝั่งแม่น้ำลำห้วยชาติ ได้พบทองคำก้อนหนึ่งกลิ้งโซโล ทุกวันนี้เสียงเพี้ยนมาเป็นบ่อโซโลล หรือบ่อโซะโหลล อยู่ในเขตอำเภอหนองบัวแดง (ภานะที่นายแลและลูกน้องใช้ร่อนทองคำนั้นเป็นภานะไม่รู้ปลคล้ายงอบจับทำสวน ชาวบ้านเรียกว่า "บั้ง" หาได้ง่ายในจังหวัดชัยภูมิ)

นายแลได้นำทองคำก้อนโซโลนั้นไปถวายเจ้าอนุเวียงจันทน์ ได้รับบำเหน็จความชอบคือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองไชยภูมิ

ในเวลานั้นเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เมืองชัยภูมิเช่นเมืองสีมูม เมืองเกษตรสมบูรณ์ เมืองภูเขียว ได้ขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมาและกรุงเทพมหานครแล้ว ด้วยเกรงพระบรมเดชานุภาพ ขุนภักดีชุมพลจึงหันมาขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมาและส่งส่วยให้กรุงเทพฯ แต่บัดนั้นมา

พ.ศ. ๒๓๖๙ เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เป็นขบถยึดเมืองนครราชสีมากวาดต้อนผู้คนไปเมือง

เวียงจันทน์ เมื่อถึงทุ่งสัมฤทธิ์ คุณหญิงโมภรรยาเจ้าเมืองนครราชสีมาได้คุมคนลุกขึ้นต่อสู้กับทหารของเจ้าอนุวงศ์ นายแลเจ้าเมืองชัยภูมิพร้อมด้วยเจ้าเมืองใกล้เคียงได้ยกทัพออกไปสมทบกับคุณหญิงโมตีกระหนาบทัพเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์แตกพ่ายไป

ฝ่ายทหารลาวที่ล่าถอยแตกพ่าย มีความแค้นนายแลมากที่เอาใจออกห่างมาเข้ากับไทย จึงยกพวกที่เหลือเข้าจับตัวนายแลที่เมืองชัยภูมิ เกลี้ยกล่อมให้เป็นพวกตน แต่นายแลไม่ยอมจึงถูกจับฆ่าเสียที่ใต้ต้นมะขามใหญ่ริมหนองปลาเฒ่าซึ่งประชาชนได้สร้างศาลไว้เป็นที่สักการะจนปัจจุบัน

เมื่อพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิถึงแก่อนิจกรรมบ้านเมืองเกิดระส่ำระสาย เพราะขาดหัวหน้าปกครอง ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๗๕ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้นายเกต มาเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิ โดยตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระภักดีชุมพล นายเกตเดิมเป็นชาวอยุธยา บ้านอยู่คลองสายบัวกรุงเก่า ตามประวัติเดิมว่าเป็นนักเทศน์ เคยเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พิจารณาเห็นว่าที่ตั้งเมืองชัยภูมิไม่เหมาะสม จึงได้ย้ายเมืองจากที่ตั้งเดิมมาตั้งอยู่ที่ "บ้านโนนปอปิด" (คือบ้านหนองบัวเมืองเก่าปัจจุบัน) และได้เก็บส่วยทองคำส่งกรุงเทพฯ เป็นบรรณาการ พระภักดีชุมพล (เกต) รักราชการสนองพระเดชพระคุณเรียบริ้อยมาเป็นเวลา ๑๕ ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม

พ.ศ. ๒๓๘๘ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้หลวงปลัด (เบี้ยว) รักราชการในตำแหน่งเจ้าเมืองได้ ๑๘ ปี ก็ถึงอนิจกรรม ลำดับต่อมาเกิดข้าวยากหมากแพง ผู้คนเกิดระส่ำระสาย อพยพโยกย้ายไปหากินในที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ พระยากำแหงสงคราม (เมฆ) ผู้ว่าราชการเมืองนครราชสีมาได้ส่งกรมการเมืองออกไปสอบสวนดูว่า มีข้าราชการเมืองไชยภูมิคนใดบ้างที่มีเชื้อสายเจ้าเมืองเก่า ก็ได้ความว่ามีอยู่ ๓ คน คือ

๑. หลวงวิเศษภักดี (ทิ) บุตรพระยาภักดีชุมพล (แล)
๒. หลวงยกบัตร (บุญจันทร์) บุตรพระภักดีชุมพล (เกต)
๓. หลวงขจรนพคุณบุตรพระภักดีชุมพล (เบี้ยว)

พระยากำแหงสงคราม (เมฆ) จึงได้หาตัวกรมการเมืองทั้งสามตั้งกล่าวนำเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงพิจารณาหาตัวผู้เหมาะสมตำแหน่งเจ้าเมืองชัยภูมิ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หลวงวิเศษภักดี (ทิ) เป็นพระภักดีชุมพลตำแหน่งเจ้าเมืองชัยภูมิ หลวงยกบัตรเป็นหลวงปลัด หลวงขจรนพคุณเป็นหลวงยกบัตรแล้วให้ป่าวร้องให้ราษฎรที่อพยพโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น กลับภูมิลำเนาเดิม

ในสมัยพระภักดีชุมพล (ทิ) เป็นเจ้าเมืองนั้นพิจารณาเห็นว่าบ้านหินตั้งมีทำเลกว้างขวางเป็นชัยภูมิดี จึงย้ายตัวเมืองจากบ้านโนนปอปิด มาตั้งเมืองใหม่ที่บ้านหินตั้งและมาอยู่จนทุกวันนี้ พระภักดีชุมพล (ทิ) รักราชการสนองพระเดชพระคุณมาด้วยดีเป็นเวลา ๑๒ ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม

พ.ศ. ๒๔๑๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งหลวงปลัด (บุญจันทร์) บุตรพระภักดีชุมพล (เกต) เป็นพระภักดีชุมพล ตำแหน่งเจ้าเมืองไชยภูมิสืบต่อมา ในระยะเวลานี้การส่งส่วยเงินยังค้างอยู่

มาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บส่งลดลงกว่าเดิมเป็นคนละ ๔ บาท พระภักดีชุมพล (บุญจันทร์) รัชมหาราชมณฑลนครราชสีมาด้วยความเรียบร้อย ๑๓ ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม

พ.ศ. ๒๔๓๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หลวงภักดีสุนทร (เสง) บุตรหลวงขจรนพคุณ เป็นพระภักดีชุมพล ตำแหน่งเจ้าเมืองไชยภูมิสืบต่อมา และได้ออกจากราชการเพราะชราภาพ รับเบี้ยหวัดปีละ ๑ ชั่ง

การจัดรูปการปกครองเมืองตามระบบมณฑลเทศาภิบาล

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระหฤทัย (บัว) มาดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองชัยภูมิ ได้เปลี่ยนเขตเมืองชัยภูมิเสียใหม่ โดยยกท้องที่เมืองสีมม (ปัจจุบันคืออำเภอจัตุรัส เหตุที่เรียกเมืองสีมมเพราะเรียกตามชื่อสระสีเหลี่ยม) เมืองบำเหน็จณรงค์ เมืองภูเขียว เมืองเกษตรสมบูรณ์ ซึ่งเดิมขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมาให้ยุบเป็นอำเภอขึ้นต่อเมืองชัยภูมิ เมื่อรวมทั้งอำเภอเมืองชัยภูมิด้วย เป็น ๕ อำเภอ พระหฤทัย (บัว) จัดการบ้านเมืองอยู่ ๔ ปีเศษ เมื่อราชการบ้านเมืองเรียบร้อยแล้วโปรดเกล้าฯ ให้กลับกรุงเทพฯ

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติระเบียบแบ่งเขตหัวเมืองต่าง ๆ ใหม่เป็นมณฑลเป็นจังหวัดเมืองชัยภูมิเป็นจังหวัดหนึ่งอยู่ในเขตมณฑลนครราชสีมา ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแบ่งเขตการปกครองแผ่นดิน ให้ยุบมณฑลทั้งหมดเป็นจังหวัด เมืองชัยภูมิเป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งมีเจ้าเมืองหรือข้าหลวง หรือผู้ว่าราชการรับผิดชอบในการบริหารแผ่นดินจนถึงปัจจุบันนี้

การจัดรูปการปกครองในสมัยปัจจุบัน

การปรับปรุงระเบียบการปกครองหัวเมือง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้น ปรากฏตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ จัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด อำเภอจังหวัดมีฐานะเป็นหน่วยบริหารราชการแผ่นดิน มีข้าหลวงประจำจังหวัดและกรมการจังหวัดเป็นผู้บริหารเมื่อก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากจะแบ่งเขตการปกครองออกเป็นจังหวัดและอำเภอแล้ว ยังแบ่งเขตการปกครองออกเป็นมณฑลด้วย เมื่อได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงได้ยกเลิกมณฑลเสีย สาเหตุที่ยกเลิกก็เนื่องจากการคมนาคมสะดวกขึ้นการสื่อสารรวดเร็ว เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของแผ่นดิน และรัฐบาลมุ่งกระจายอำนาจไปสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินอีกฉบับหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับจังหวัด มีหลักการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือให้จังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล อำนาจบริหารในจังหวัดได้เปลี่ยนมาอยู่กับคน ๆ เดียว คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดโดยมีคณะกรรมการจังหวัดเป็นที่ปรึกษา

และได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ตามนัยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค เป็น

๑. จังหวัด

๒. อำเภอ

จังหวัดนั้นให้รวมท้องที่หลาย ๆ อำเภอขึ้นเป็นจังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล การตั้งยุบ และเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัดให้ตราเป็นพระราชบัญญัติและให้มีคณะกรรมการจังหวัดเป็นที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัดในการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดนั้น ๆ

